

Onderzoek

SUZANNE E. MOLEN
JELLE JOLLES

De lezende VMBO'ER

De helft van de tieners in Nederland leest geen boeken. Op het vmbo is deze groep niet-lezers het grootst (CITO, 2010). Toch zijn er ook vmbo'ers die wél lezen in hun vrije tijd. Wie zijn die leerlingen? Worden zij gestimuleerd door hun ouders, en zo ja hoe? Kunnen de lezende vmbo'ers ons leren hoe we hun niet-lezende leeftijdsgenoten aan het lezen kunnen krijgen? *door Suzanne E. Mol en Jelle Jolles*

 Onderzoekers van het Centrum Brein en Leren aan de Vrije Universiteit Amsterdam hebben gekeken naar de rol van ouders in het leesgedrag en de leeshouding van tieners. Zij ondervroegen daarvoor 12- tot 16-jarige vmbo-leerlingen en hun ouders. Het was al bekend dat tieners die thuis voor hun plezier lezen betere cijfers halen op school (Mol & Bus, 2011). Deze scholieren blijken bovendien meer opleidings- en carrièrekansen te krijgen. Lezen is daarnaast vooral leuk en spannend. Maar welke aanpak van ouders en docenten helpt vmbo'ers om een leesroutine en positieve leeshouding te ontwikkelen? En zijn er verschillen tussen jongens en meisjes? In ons onderzoek onder 101 vmbo'ers rapporteerde 62% van de brugklassers regelmatig te lezen. Echter, in de derde klas ging dat slechts op voor één op de drie leerlingen (35%). Regelmatig lezende leerlingen hebben een leesroutine ontwikkeld, waarbij zij bijvoorbeeld een leesboek in hun tas stoppen als ze van huis gaan. Ook lezen ze een boek als ze moeten wachten tot ze aan de beurt zijn, zoals bij de tandarts. Deze leerlingen staan bovendien positiever tegenover lezen dan leerlingen die geen leesroutine hebben. Leerlingen met een negatieve houding tegenover lezen vinden het bijvoorbeeld tijdverspilling om te lezen, of ze lezen alleen als het moet.

Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar manieren waarop ouders de leesroutine en de leeshouding van hun tieners kunnen stimuleren. Is het (benadering 1) bijvoorbeeld

noodzakelijk dat ze hun kind actief aansporen om te lezen? Of legt dat zoveel druk op tieners dat het juist averechts werkt? Ouders die geen idee hebben wat hun kind leuk vindt om te lezen, hebben waarschijnlijk een negatieve invloed (benadering 2). Dit komt omdat ze hun tieners niet concreet genoeg kunnen aansporen. Hetzelfde patroon is te verwachten voor ouders die vinden dat het ongezellig is als hun kind leest (benadering 3). Als leerlingen daarentegen met hun ouders kunnen praten over de verhalen die ze lezen, staan deze ouders kennelijk open voor de interesses en leeservaringen van hun kinderen (benadering 4). Deze ouders en kinderen ontwikkelen daardoor thuis een positieve leescultuur. Wij bekeken deze vier benaderingen van ouders – druk, afstand, afwijzing en openheid – in deze studie. We vroegen ons af welke benaderingen een rol zouden spelen bij de leesroutine en positieve leeshouding van vmbo-leerlingen.

Alle beschreven relaties en groepsverschillen in dit artikel zijn statistisch getoetst op significantie en berusten – naar de grootst mogelijke waarschijnlijkheid – niet op toeval.

Wat vroegen we de vmbo-leerlingen?

A Leesroutine: Leerlingen kregen vier stellingen voorgelegd om hun leesroutine in kaart te brengen:

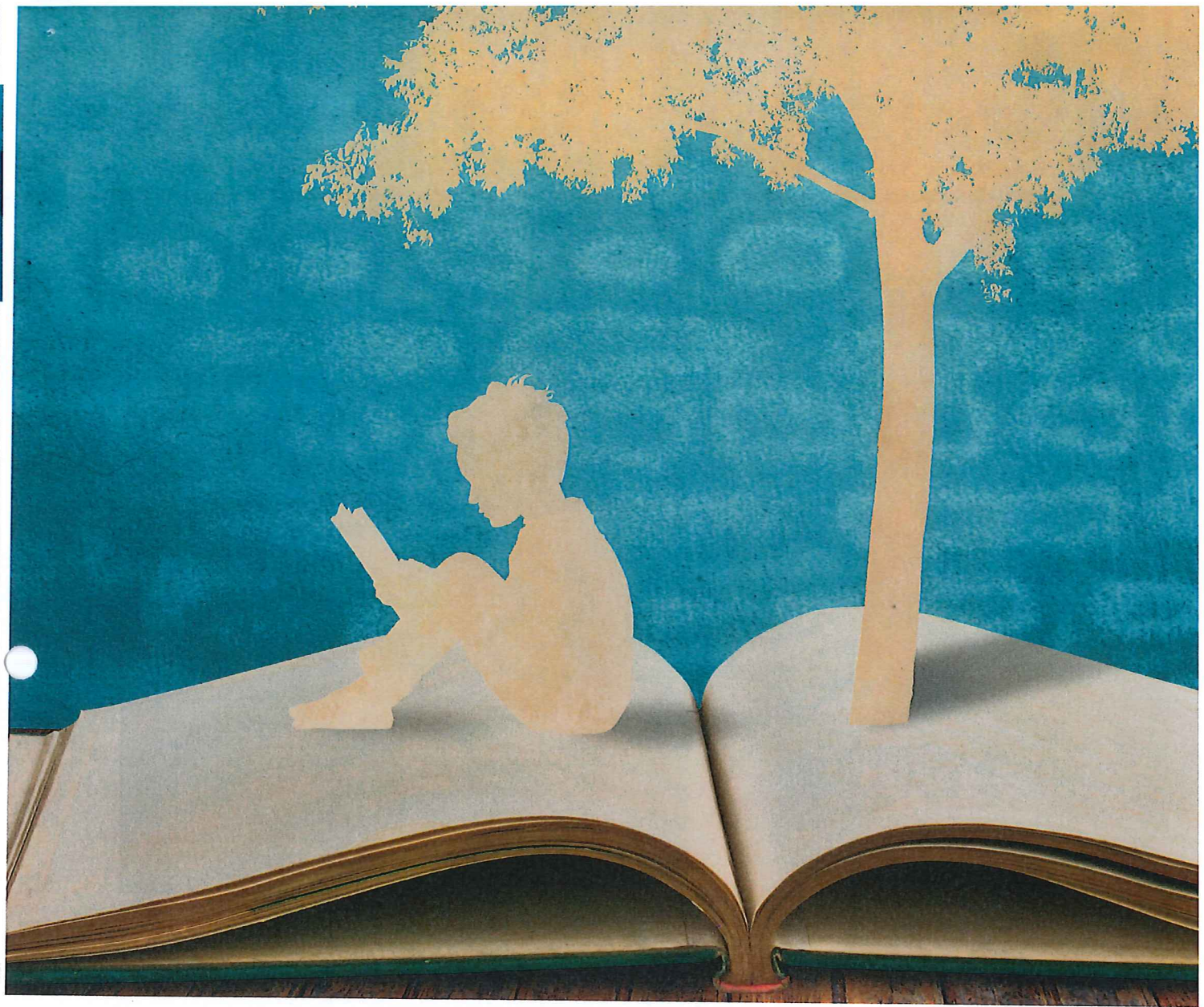
1. Ik stop een leesboek in mijn tas als ik van huis ga.
2. Ik weet wat ik leuke boeken of schrijvers vind om te lezen.
3. Ik lees een boek als ik moet wachten tot ik aan de beurt ben (zoals bij de tandarts).
4. Ik vraag boeken cadeau voor mijn verjaardag / kerst / sinterklaas.

B Negatieve leeshouding: Leerlingen reageerden op drie stellingen over hun houding tegenover lezen:

1. Ik lees alleen als het moet.
2. Ik vind lezen tijdverspilling.
3. Ik kan niet lang achter elkaar doorlezen.

Leerlingen gaven voor elke stelling aan of deze helemaal klopte, wel klopte, niet klopte of helemaal niet klopte. De antwoorden op de vragen werden bij elkaar opgeteld om tot een totaalscore te komen voor leesroutine en leeshouding. Hoe hoger een leerling scoort, hoe sterker respectievelijk zijn leesroutine en negatieve leeshouding.

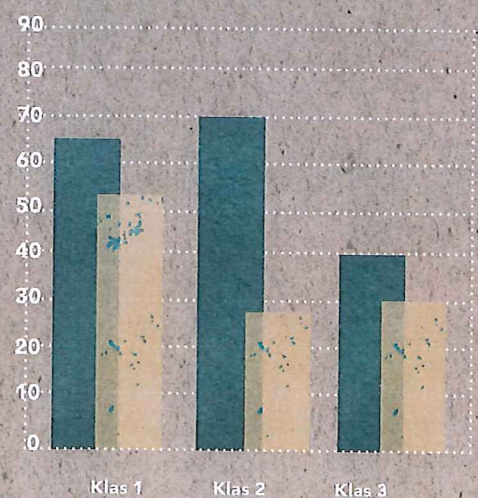
Alle beschreven relaties en groepsverschillen in dit artikel zijn statistisch getoetst op significantie en berusten – naar de grootst mogelijke waarschijnlijkheid – niet op toeval.

**Reacties van ouders
op vier benaderingen
tegenover lezen**

	Klopt helemaal	Klopt wel	Klopt niet	Klopt hele- maal niet
Benadering 1. Druk: <i>Ik vind dat mijn kind meer boeken zou moeten lezen</i>	18,8%	61,4%	17,8%	2,0%
Benadering 2. Afstand: <i>Ik heb geen idee wat mijn kind leuk vindt om te lezen</i>	2,0%	21,8%	57,4%	18,8%
Benadering 3. Afwijzing: <i>Ik vind het ongezellig als mijn kind een boek leest</i>	0,0%	1,0%	45,5%	53,5%
Benadering 4. Openheid: <i>Mijn kind vertelt over verhalen die hij/zij leest</i>	3,0%	51,5%	32,7%	12,9%

**Percentage lezende meisjes en jongens
van de eerste tot en met de derde klas**

“Leerlingen die thuis onder druk staan om te lezen, hebben een negatievere leeshouding”

Hoe kijken ouders aan tegen hun lezende tiener?

Tieners die thuis praatten over boeken hadden een sterkere leesroutine dan leerlingen die thuis niet of nauwelijks deelden wat ze lazen. Ook ouders die het gezellig vonden als hun tieners lazen, stimuleerden de leesroutine. Er was echter minder leesroutine als de ouders van mening waren dat hun tieners meer moesten lezen. Leerlingen die onder druk gezet werden door hun ouders om meer te lezen, hadden bovendien een negatieve houding tegenover lezen.

Een groot deel van de tieners die thuis praatten over wat ze lazen – 80% – had ouders die vonden dat hun kind genoeg las. Wanneer de leerlingen echter thuis niets vertelden over boeken, bleken drie van de vier ouders geen idee te hebben over wat hun tieners leuk vonden om te lezen. In tabel 1 zijn de antwoorden van de ouders op alle vier de benaderingen te vinden.

Kortom, druk zetten lijkt averechts te werken, terwijl een cultuur van open uitwisseling kan bevorderen dat de vmbo'er een lezer wordt.

Zijn er verschillen tussen jongens en meisjes?

Zowel in Nederland als op de rest van de wereld lezen meisjes op de middelbare school meer dan jongens (CITO, 2010). Meisjes staan bovendien positiever tegenover lezen dan jongens. In het onderzoek van het Centrum Brein en Leren vonden we hetzelfde patroon: negen van de tien jongens stond negatief tegenover lezen en meer meisjes dan jongens scoorden hoog op onze vragen naar hun leesroutine. In figuur 1 staan de verschillen per klas weergegeven.

In ons onderzoek waren ouders negatiever over het leesgedrag van hun zonen dan over dat van hun dochters. Zo vonden ouders vooral van hun zonen dat ze meer moesten lezen. Ouders leken daarnaast beter te weten wat hun dochters graag lazen. Volgens ouders vertelden meisjes ook vaker wat ze lazen dan jongens. Dit patroon wordt mogelijk deels verklaard door het feit dat het vooral moeders zijn die de vragenlijst hebben ingevuld.

Wat stimuleert lezen op het vmbo?

Steun, sturing en inspiratie van ouders (Jolles, 2011) zijn nodig om vmbo-leerlingen aan het lezen te krijgen en te

houden. Het is van groot belang om daarmee te starten aan het begin van de middelbare school, liefst zelfs zo vroeg mogelijk in de opvoeding. Tieners die met hun ouders praten over wat ze lezen, laten thuis zien wat hen interesseert en aanspreekt. Dat geeft de mogelijkheid om actieve feedback en inhoudelijke inspiratie te geven. Met die kennis kunnen ouders hun tieners ook helpen en motiveren om een leesroutine en positieve leeshouding te ontwikkelen. Kinderen die veel leeskilometers maken, zullen het bovendien makkelijker gaan vinden om hun ervaringen en meningen met anderen te delen. Ze staan er ook meer voor open om nieuwe boeken en schrijvers te leren kennen. De mate waarin de tiener een leesroutine heeft is dus eveneens van invloed op de steun, sturing en inspiratie die ouders kunnen geven.

Dit onderzoek laat zien dat te veel sturing averechts werkt. Het blijkt tegelijkertijd dat ouders die beter weten wat hun tieners leuk vinden om te lezen, minder druk (hoeven) leggen op hun tieners. Door thuis te leren praten over lezen, creëren ouders de ruimte en openheid voor een leescultuur. Daarin kunnen ze actief investeren en ook een rolmodel zijn. Ouders kunnen bijvoorbeeld vragen naar de materialen die hun kind leest. Ze kunnen hun kind inspireren om boeken te nemen die passen bij wat hem of haar op dat moment aanspreekt. Ook kunnen ze ervoor zorgen dat er altijd iets te lezen is in huis dat aansluit bij de interesses van hun kind. Hierdoor kunnen ze ook actief meebewegen met de cognitieve en sociale ontwikkeling van het kind en de groeistadia daarin (Jolles, 2011). Op internet, in de boekwinkel of de bibliotheek kunnen ouders ook samen met hun tiener op zoek gaan naar interessante boeken, non-fictieteksten, kranten of tijdschriftartikelen.

Voor jongens is het extra belangrijk dat ouders actief investeren in lezen, zo blijkt uit ons onderzoek. Er waren in de tweede en derde klas nauwelijks meer jongens die lazen. Ouders kunnen mogelijk voorkomen dat hun zonen gedomotiveerd raken als zij zich een beeld vormen van de interesses en leesgewoontes van hun zonen op het moment dat die nog uit zichzelf lezen. Uit Australisch onderzoek van

Onderzoek

SUZANNE E. MOLEN
JELLE JOLLES

“ De helft van de tieners in Nederland leest geen boeken ”

Love en Hamston (2004) blijkt dat vooral vaders extra bewust moeten worden gemaakt van het feit dat ze een belangrijk rolmodel zijn voor hun tienerzonen. Zo moeten jongens thuis niet worden bevestigd in hun indruk dat lezen vooral iets is voor meisjes en vrouwen.

Een moeder uit een Australisch interviewonderzoek vertelt: 'Mijn man leest computertijdschriften en deelt deze vaak met mijn zoon van 15, Simon. Dan zitten ze samen en lezen ze stukjes, en dan laat mijn man de rest door Simon lezen. Als Simon problemen heeft met een woord of met dingen die hij niet begrijpt, dan vraagt hij het aan zijn vader. Als ik zie dat Simon ergens interesse in heeft, dan zorg ik dat hij er iets over te lezen krijgt. Zo hebben we nieuwe katten gekregen en heb ik daar een boek over gekocht. Ik vraag hem hoe we het best voor de dieren kunnen zorgen en hij vertelt het me dan of laat me meelezen.'

Ouders hebben daarnaast ook zelf steun, sturing en inspiratie nodig. Een informatieavond op school is bijvoorbeeld heel geschikt om ouders te informeren en hun eigen ervaringen en vragen te laten delen. Docenten kunnen op zo'n avond ingaan op het belang en de voordelen van lezen. Docenten kunnen met ouders kennis delen over (jeugd)-boeken en boekentips meegeven. Daarmee krijgen ouders advies en inspiratie voor het vinden van aansprekende materialen voor hun tieners. Ouders kunnen elkaar ook onderling stimuleren door samen in gesprek te gaan over manieren waarop ze thuis praten over boeken. Een andere Australische moeder vertelt bijvoorbeeld: 'Ik laat de krant op de ontbijttafel liggen en vraag mijn zoon om hem te lezen. Het is belangrijk dat hij weet wat er in de samenleving speelt. Ik stel hem vragen over dingen die hij niet weet. Daarmee probeer ik hem te laten zien dat hij

er meer over te weten komt als hij erover zou lezen.' De school speelt bovendien een belangrijke, dagelijkse rol in het inspireren en sturen van leerlingen. Als leerlingen uitgedaagd worden om te lezen in de klas en deze boeken ook mee naar huis mogen nemen, zullen hun leesvaardigheid en schoolprestaties alleen maar meer verbeteren (zie voor inspirerende lesideeën bijvoorbeeld de online beschikbare Didactief-special uit 2008). Voor ouders wordt het dan bovendien gemakkelijker om te vragen naar de leeservaringen van hun kinderen. Ze kunnen dan een beter beeld krijgen van hun interesses. Zo kan een actieve leescultuur op school ook zorgen voor een actieve leescultuur thuis. Dat schept de voorwaarden die van steeds meer vmbo'ers lezers zal kunnen maken. *

DR. SUZANNE E. MOL is post-doc onderzoeker bij het Centrum Brein & Leren aan de Vrije Universiteit Amsterdam. PROF. DR. JELLE JOLLES is universiteitshoogleraar bij het Centrum Brein & Leren aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Wij bedanken dr. Tamara van Batenburg-Eddes en dr. Maureen K. Bult voor het opzetten en coördineren van de vragenlijststudie en voor het meelezen van eerdere versies van dit artikel.

LITERATUUR

- CITO (2010). Resultaten PISA-2009 – Praktische kennis en vaardigheden van 15-jarigen; Nederlandse uitkomsten van het Programme for International Student Assessment (PISA) op het gebied van leesvaardigheid, wiskunde, en natuurwetenschappen in het jaar 2009. Arnhem: Cito.
- Jolles, J. (2011). *Ellis en het verbreinen. Over hersenen, gedrag & educatie*. Amsterdam/Maastricht: Neuropsych Publishers.
- Love, K., & Hamston, J. (2004). Committed and reluctant male teenage readers: Beyond bedtime stories. *Journal of Literacy Research*, 36, 335-400.
- Mol, S.E., & Bus, A.G. (2011). Lezen loont een leven lang. De rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren. *Levende Talen Tijdschrift*, 12, 3-15.